

Боднарук Ю.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ» В ПОДАТКОВОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Не вдаючись до детального опису ролі правових категорій як інструменту права, зазначимо, що це питання є досить важливим не тільки з точки зору наукового інтересу, але й в значній мірі визначає ефективність дії права як соціального регулятора. Актуальними є проблеми пошуку системних категорій фінансового права як галузі, але не менш важливим завданням постає необхідність надання точного, коректного визначення термінів, понять, які використовуються в ході регулювання окремих напрямків фінансової діяльності держави. З прийняттям Податкового кодексу України категоріальний апарат податкового права значним чином був відкоригований. В цьому світлі хочеться звернути увагу і проаналізувати легальне визначення поняття «податковий контроль».

В п.61.1. ст.61 ПК України під податковим контролем розуміється система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. По-перше, що звертає на себе увагу – це визначення не дає розуміння суті контролю, а лише перелічує його види, адже визначення його як «системи заходів з метою контролю...» – є тавтологією, недалекою від логічної помилки «коло у визначенні» при визначенні, наприклад, податку і збору через платників податків і зборів. Але, можливо, враховуючи практичні цілі визначення терміну в законі, це не дуже критично.

Більш суттєвим недоліком, на наш погляд, є суб'єктний підхід при визначенні цього поняття. Фактично законодавець визнає податковим контролем будь-який контроль, який здійснюється податковими органами – і власне податковий контроль (перевірка правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів), і валютний контроль з боку податківців, і контроль розрахункових і касових операцій, перевірку дозвільних документів податковими органами тощо. Недосконалість такого підходу стає більш очевидною після ознайомлення з абз.2 цього ж пункту – «податковий контроль у частині здійснення заходів, що вживаються митними органами з метою перевірки правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, є складовою частиною митного контролю».

Тобто, арифметично, на сьогодні, податковий контроль – це будь-який контроль з боку податкових органів + контроль за сплатою податків та зборів з боку митних органів (частина митного контролю).

Погодьтеся, струнким і логічним такий підхід назвати важко. Видається, що він в корені є методологічно невірним. В тих випадках, коли в певній сфері суспільних відносин контроль здійснюється одним органом, компетенція якого обмежується лише цією

сферою, визначення різновиду державного контролю через контролюючого суб'єкта та підконтрольної сфери (об'єкта контролю) є виправданим. Коли ж компетенція контролюючого органу поширюється на різні об'єкти – визначальним має бути об'єктний критерій. Так, наприклад, Національний банк України здійснює і банківський нагляд (контроль за банками та деякими іншими фінансовими установами за дотриманням банківського законодавства, нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи захисту інтересів вкладників та кредиторів банку) і валютний контроль (відповідно до ст. 13 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» – контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених Декретом до компетенції інших державних органів). З іншого боку, контроль за наявністю ліцензій з боку органів ліцензування не називається податковим контролем, а з боку податкових органів – вже набуває статусу податкового, хоча до податків факт наявності чи відсутності ліцензії у суб'єкта господарювання не має ні безпосереднього, ні опосередкованого відношення. І головне в цьому контролі – не хто його здійснює, а що перевіряється, правопорядок в якій сфері забезпечується. В разі виявлення факту відсутності ліцензій матеріали про виявлені порушення передаються органам ліцензування. За аналогією можна провести паралель і при контролі податкових органів за оформленням трудових відносин з найманими працівниками та контролю за додержанням законодавства про працю з боку Державної інспекції України з питань праці.

Показово, що в законі «Про державну податкову службу в Україні» всі перелічені завдання і функції податкових органів контролюючого характеру не називаються податковим контролем.

Застосування терміну податковий контроль в тому значенні, який встановлений Податковий кодексом України, не приносить їй практичної користі. Наприклад, при визначенні предмету податкових перевірок (камеральних, документальних, фактичних) він не згадується. В тих нечисленних випадках, коли він застосовується, цей термін доцільно було б замінити на «контроль, що здійснюється податковими органами» чи «контроль податкових органів». А під податковим контролем слід розуміти контроль за правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю сплати податків і зборів, що здійснюється контролюючими (податковими та митними) органами.